

Bediüzzaman Said Nursî'nin Tefsiri

XX. Yüzyılın önemli mütefekkirlerinden olan Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin temel amacı Kur'ân âyetlerinin yaşadığı çağda anlaşılmasını ve yaşanmasını sağlamaktır. Van'da Tahir Paşa'nın konağında okuduğu bir gazete haberi onun gaye-i hayalini belirlemiştir. İngiliz Meclis-i Meb'usani'nda Müstemlekât Nâzırının *"Bu Kur'ân, İslâmların elinde buldukça biz onlara hâkim olamayız. Ne yapıp yapmalıyız, bu Kur'ân'ı onların elinden kaldırmalıyız yahut Müslümanları Kur'ân'dan soğutmalıyız"* sözleri onda feveran uyandırmıştır. Bediüzzamanın, bu havadis üzerine: *"Kur'ân'ın sönmez ve söndürülmez mânevî bir güneş hükmünde olduğunu, ben dünyaya isbat edeceğim ve göstereceğim!"* diye kuvvetli bir niyet ruhunda uyanır ve bu saikle çalışır.¹

Eserlerinde toplam altı yüz yirmi âyetin doğrudan tefsirini yapmış, binlerce ayete manen atıfta bulunmuştur. Âyetleri Kur'ân'ın genel konuları olarak belirlediği *"Haşir"*, *"Tevhid"*, *"Nübüvvet"* ve *"Adâlet"* ekseninde incelemiştir. Arapça yazdığı *İşârâtü'l-İ'câz* adlı eserinde Fatıha sûresi ile Bakara sûresinin başından 33. Âyete kadar olan kısmı İ'câz yönü ağır basan bir yöntem ile tefsir etmiştir. Diğer eserlerinde ise genel olarak bir konuyu esas almış, başta bir âyeti zikretmiş, ardından bu âyet ve ilgili diğer âyetler çerçevesinde izahlar yapmıştır.

Said Nursî'nin tefsir yöntemini anlamak için önce onun tefsir tarihine dair şu tahliline değinmek gerekir:

¹ Tarihçe-i Hayat, s. 51 (Envâr Neşriyat baskıları kullanılmıştır.)

*“Tefsir iki kısımdır; Birisi: Malum tefsirlerdir ki, Kur’an’ın ibaresini ve kelime ve cümlelerinin mânâlarını beyan ve izah ve isbat ederler. İkinci kısım tefsir ise: Kur’an’ın imanî olan hakikatlarını kuvvetli hüccetlerle beyan ve isbat ve izah etmektir. Bu kısmın pek çok ehemmiyeti var. Zahir malum tefsirler, bu kısmı bazen mücmel bir tarzda dercediyorlar. Fakat Risale-i Nur, doğrudan doğruya bu ikinci kısmı esas tutmuş, emsalsiz bir tarzda muannid feylesofları susturan bir **manevî tefsirdir.**”²*

Said Nursi eserlerinde kendinden önceki tefsirlerin icmalen yaptığı *“Kur’an’ın imanî olan hakikatlarını kuvvetli hüccetlerle beyan ve isbat ve izah etme”* hususuna yoğunlaşmıştır. Zira ona göre asrın en önemli meselesi tahkiki imana ulaşabilmektir. Bunun için de Kur’ân âyetlerinin asrının anlayışına uygun bir şekilde tefsir edilmesi gerekmektedir.

“Eski zamanda, esâsât-ı imaniye mahfuzdu, teslim kavî idi. Teferruatta, ariflerin marifetleri, delilsiz de olsa beyanatları makbul idi; kâfi idi. Fakat şu zamanda dalâlet-i fenniye, elini, esasâta ve erkâna uzatmış olduğundan, her derde lââyık devayı ihsan eden Hakîm-i Rahîm olan Zât-ı Zülcelâl, Kur’an-ı Kerim’in en parlak mazhar-ı i’cazından olan temsilatından bir şulesini; acz ve zaafıma, fakr ve ihtiyacıma merhameten, hizmet-i Kur’an’a ait yazılarıma ihsan etti. Felillahi’l-hamd, sırr-ı temsil dürbünüyle en uzak hakikat, gayet yakın

² Şualar, s. 515.

gösterildi. Hem sırr-ı temsil cihetü'l-vahdetiyle, en dağınık meseleler toplattırıldı. Hem sırr-ı temsil merdiveniyle en yüksek hakaika kolaylıkla yetiştirildi. Hem sırr-ı temsil penceresiyle, hakaik-ı gaybiyeye, esâsât-ı İslâmiyeye, **şuhûda yakın bir yakîn-i imaniye** hâsıl oldu. Akıl ile beraber, vehim ve hayâl, hattâ nefis ve hevâ teslime mecbur olduğu gibi, şeytan dahi teslim-i silaha mecbur oldu. Elhasıl: Yazılarımda ne kadar güzellik ve tesir bulunsa, ancak temsilât-ı Kur'aniye'nin lemeâtındandır. Benim hissem; yalnız şiddet-i ihtiyacım ile taleptir ve gayet aczimle tazarruumdur. Dert benimdir, deva Kur'an'ındır.”³

“Sözler, şu zamanın yaralarına en münasib bir ilâç, bir merhem ve zulümatın tehacümatına maruz heyet-i İslâmiyeye en nâfi' bir nur ve dalalet vâdilerinde hayrete düşenler için en doğru bir rehber olduğu itikadındayım. Bilirsiniz ki: Eğer dalalet cehaletten gelse izalesi kolaydır. Fakat dalalet, fenden ve ilimden gelse, izalesi müşkildir. Eski zamanda ikinci kısım, binde bir bulunuyordu. Bulunanlardan ancak binden biri irşad ile yola gelebilirdi. Çünkü öyleler kendilerini beğeniyorlar; hem bilmiyorlar, hem kendilerini bilir zannediyorlar. Cenab-ı Hak şu zamanda, i'caz-ı Kur'anın manevî

³ Mektubat, s. 376.

lemaatından olan malûm Sözlere, şu dalalet zındıkasına bir tiryak hâsiyetini vermiş tasavvurundayım.”⁴

Bediüzzaman tefsir yöntemini vahiy ve Kâinat birlikteliği üzerine kurmuştur. Kur’ân’da lafzen ifade edilen hakikatlerin kâinattaki yani müşahede âlemindeki tecellileri ile izah etmiştir. Ona göre insan vahye iki şekilde muhatap olmaktadır. Peygamberler vasıtası ile kendisine ulaştırılan lafzî vahiy ve içinde yaşadığı kâinat âlemi.

Said Nursî Kur’ân ile Kâinat arasındaki bu ilişkiye “*Kâinat mescid-i kebirinde Kur’an kâinatı okuyor!*”⁵ diyerek dikkat çekmiş Kur’ân’ı tarif ederken “*Kur’an, şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi.. ve âyât-i tekviniyeyi okuyan mütenevvi dillerinin tercüman-ı ebedîsi.. ve şu âlem-i gayb ve şehadet kitabının müfessiri...*”⁶ İfadeleri ile dikkat çekmiştir. Said Nursî’nin tefsir metodunun Kur’ân’ın metodu olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim “*سُتْرِبِهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ*” âyetinde⁷ bunu görmekteyiz. Kendisi de buna dikkat çekmektedir.

“Kur’an kâh oluyor ki, Cenab-ı Hakk’ın âhirette hârika ef’allerini kalbe kabul ettirmek için ihzariye hükmünde ve zihni tasdika müheyya etmek için bir i’dadiye suretinde dünyadaki acaib ef’alini zikreder veyahut istikbalî ve uhrevî olan ef’al-i acibe-i İlahiyeyi

⁴ Mektubat, s. 24.

⁵ Sözlere, s. 33.

⁶ Sözlere, s. 366.

⁷ 41/Fussilet/53.

öyle bir surette zikreder ki, *meşhudumuz olan çok nazireleriyle onlara kanaatımız gelir. Meselâ: 8 “أَوَلَمْ يَرَ ”* tâ surenin âhirine kadar... İşte şu bahiste haşir mes'elesinde Kur'an-ı Hakîm, haşri isbat için yedi-sekiz surette muhtelif bir tarzda isbat ediyor. Evvelâ neş'e-i ûlâyı nazara verir. Der ki: "Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan tâ hilkat-ı insaniyeye kadar olan neş'etinizi görüyorsunuz. Nasıl oluyor ki, neş'e-i uhrayı inkâr ediyorsunuz. O, onun misli, belki daha ehvenidir."⁹

Kur'ân'dan mülhem olan ve bu tefsir yöntemi sayesinde Kur'ân ve Kâinat birlikteliği sağlanmaktadır. Bu vesile ile bir yandan kâinatta bu gerçeklik alanında yaşayan, ancak kevnî âyetleri yaratıcısına bağlayamayan münkir Müessir-i hakikiyi bulabilmekte diğer yandan Kur'ân'ı okuyan ve iman eden mü'min bu hakikatleri Kâinatta müşahede ederek tahkiki imana kavuşabilmektedir. Böylece kâinat gerçekliği *manayı ismi* ile değil *manayı harfî* ile okunmaktadır. Sonuçta Kur'ân âyetleri insanın sadece işitme duyusuna hitabın ötesine geçerek muradı ilahi olan Kur'ân ile kâinatın birbirini tefsir etmesi şekline dönüşmektedir.

Said Nursî, insanın sadece akıldan müteşekkil olmadığı hakikatine binaen insanı her açıdan kuşatacak ve bütün yönlerine hitap edecek, maddi manevi bütünlük içinde kuşatacak bir tefsir yöntemi

⁸ 36/Yâsin/77.

⁹ Sözler, s. 424.

oluşturmuştur. Said Nursî bunu şöyle ifade eder: “ *Demek Kur’an’dan gelen o sözler ve o nurlar, yalnız aklî mesâil-i ilmiye değil; belki, kalbî, ruhî, hâlî mesâil-i imaniyedir. Ve pek yüksek ve kıymettar maârif-i ilâhiye hükmündedirler.*”¹⁰ “ .. *Yazılan sözler tasavvur değil, tasdiktir; teslim değil, imandır; marifet değil, şehadettir, şuhuddur; taklit değil, tahkikdir; iltizam değil, iz’andır; tasavvuf değil, hakikattir; dâva değil, dâva içinde burhandır.*”¹¹ “ *Ben kendim; on değil, yüz değil, binler defa müteaddit tecrübatımla kanaatim gelmiş ki, Sözler ve Kur’an’dan gelen nurlar, aklıma ders verdiği gibi, kalbime de iman hali telkin ediyor, ruhuma iman zevki veriyor ve hakeza...*”¹²

Said Nursî’nin tefsire getirdiği yeniliği anlamak için yaşadığı çağda ortaya çıkan diğer yönelişlerle birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Bilindiği gibi bu yüzyılda Müslüman entelektüellerin tefekkür hayatlarında en önemli çaba toplumların sömürge altında yaşamalarının bir sonucu olarak geri kalmışlık kompleksinden kurtulabilmelerini sağlamak olmuştur. Buna bağlı olarak Tefsir alanında da Kur’ân’ın yeniden hayata taşınmasının yolları aranmıştır. Böylesi bir arka plana sahip olan tarihsel süreçte çağdaş dönemde “*Bilimsel Tefsir*”, “*İçtimâî, Edebî Tefsir*”, “*Konulu Tefsir Ekolü*” olmak üzere tefsirde hemen hepsinin temel amacı Kur’ân’ı toplumla buluşturmak olan üç temel yönelişin ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Aynı dönemde Kur’ân’ın manalarının aslında kelimelerin seçiminde

¹⁰ Mektubat, s. 356

¹¹ Mektubat, s. 376.

¹² Mektubat, s. 357

ve diziminde yattığını ifade eden ve Kur'ân'ın “*Edebî İ'câz'ı*” na vurgu yapan bir yöneliş de bu dönemde kendini yeniden hissettirmiştir.

Bediüzzaman'ın tefsire getirdiği yenilikleri söz konusu çağdaş yaklaşımlar ışığında değerlendirdiğimizde onun bu yönelişlerin hepsine eserlerinde yer verdiğini söyleyebiliriz. Ancak o bu yöntemleri kendine mahsus bir üslup ile Kur'ân'ın hayatın içinde anlaşılır ve yaşanır olması amacına hizmet edecek bir şekilde insicamlı bir bütünlükle kullanmıştır.

Çağdaşları gibi kevnî âyetleri tefsir etmiş ancak bilimsel tefsire yöneltilen eleştirilerden uzaklaşarak bilimsel teorilerin mahkûmu olmamıştır. İnsanın hem aklına hem kalbine hitap eden dengeli bir yorum yöntemi ile içtimâî edebî tefsirin akılcı tefsirlerinden farklılaşmıştır. Kur'ân'ın edebî i'cazına dikkat çekerken sadece edebî sanatları anlatmakla kalmayıp bunun manaya katkısını izah etmiştir.

Sonuç olarak Said Nursî uyguladığı tefsir yöntemi ile çağdaşlarının ulaşmaya çalıştığı Kur'ân'ın mesajlarını topluma ulaştırma hedefini gerçekleştirmiştir. Ancak o çağının gereklerini ve toplumun beklentilerini karşılarken asla hâkim paradigmaların mahkûmu olmamıştır. Çağdaş insanın dengeli bir şekilde inşasını sağlayan bu yorum yöntemi sayesinde müslümanlar Batı karşısındaki mevcut komplekslerinden kurtarılmış, taklitçiliğe ve bunun sonucu olan dünyevileşme tehlikesine düşmekten korunmuştur.